

LIV TONE BOINE

MIN EANA

3

Oahppogirjeráldu nuoraidskuvlla geografijafágli

GÁLDOKRITIHKKA JA FAKE-NEWS

GÁLDOKRITIHKKA JA FAKE- NEWS

Interneahhta lea hui vuogas go áigu ohat dieđuid skuvlabargguide. Dieđut leat buohkaide rahpasat. Internehtti sáhttet buohkat geat háliidit čállit ja juohkit vaikke maid. Olbmot čállet áššiid birra maiguin sii beroštit, háliidit earáid jáhkíhit dahje ahte earát galget sin oainnuid čuovvulit ja sin doarjut. Ollugat, maidái sii geat eai leat luotahahtti, leat hui čeahpit hábmet neahttasiidduid dan láhkai ahte neahttasiiddut orrot ja leat oaidnit luotahahtti.

Ollu olbmot čuvvot duššefal sosiála mediaid dego instagram, facebook, twitter ja snapchat. Doppe sii lohket sihke priváhta olbmuid dieđuid ja ođđasiid. Sosiála mediat leat buorit dan dáfus ahte mii sáhttit gulahallat ja oahppat ollu dan birra maid olbmot barget ja vásihit eará guovlluin máilmmis. Seammás lea nu ahte sosiála mediaid bokte lea álki gilvit fake news dahje giellásiid ja boastu dieđuid mat ovddidit dihto politihkalaš oainnuid dahje ekonomalaš áigumušaid. Ovdamearkka dihtii sáhttet áviissat čállit ahte mánná ii ožžon veahki go lei buohcci, ja bidjet gova muhtin mánás gii veallá láhttis feaskáris buohcceviesus. Dat ii soaitte leat duohta, muhto politihkalaš opposišuvdna sáhtta «ráhkadit» dahje «hábmets» dákkár ođđasiid oažžun dihte riikka álbmoga/jienasteddjiid moaráskit ja baicce

opposišuvnna jienastit. Nubbi eará ovdamearka lea ahte ollu Eurohpá riikkaid eahpeluohttevaš neahttaođasfitnodagat «ráhkadit» fake news-ođasartihkkaliid mánáid birra geaid Norgga mánáidsuodjalus lea váldán eret váhnemiiguin. Fake news lea ráhkaduvvon/diktejuvnon mediasisdoallu man áigumuš lea lohkkiiid jáhkíhit dihto ideologijii ja čuovvulit dihto politihkalaš suorggi ja dan láhkai joraha fake news dahkki politihkalaš fámu geasa dáhttu. Dat lea propagánda.

Muhtimat bloggejit ja čállet gálvvuid birra ja geavahuvvojit gálvovuvdiin gaskaoapmin jođihit gálvvu. Dan ovddas ožžot bloggerat sis ollu ruđa ja nuvtá gálvvuid. Sin áigumuš lea dinet ruđa ja sin dieđuid galgá danne kritihkalaččat árvoštallat.

Eai buot dieđut maid birra interneahhtas sáhtta lohkat leat duođat. Danne lea dehálaš ahte mii oahppat čuoldit eret dieđuid mat eai leat duođat dain mat leat duođat ja seriøsa. Mii fertet hui dárkilit iskat geat leat čállán ja álmnuhan dieđuid, manne ja goas. Gáldokritihka galgga oahppat skuvllas ja dan lea dehálaš dutnje dan máhttit go áiggut «jođašit» interneahhta diehtomeahcis dieđuid manjis.

Bargobihtát

1. Mii lea fake news?
2. Árvvoštallet/bálddastahttet ovttá áigeuovdilis ođasášši guokte dahje eanet iešguđetlágan neahttasiidduin/neahttaáviissain. Leat go erohusat? Mat? Muitte iskat gáldu, čáli ja dáhton.
3. Vállje muhtin neahttasiiddu internehtas. Gii/geat lea dan ásahan? Oza dieđuid su/sin birra. Makkár áigumuš don jáhkat sus/sis lea dáinna neahttasiidduin?
4. Árvvoštallat ovttá neahtta-ođđasa/ášši, leago duohta vai gielis? Vuodus (begrunn) iežat vástádusa. <http://bitcoincodesverigerecension.com/petter-stordalen-bitcoin-billionaire-erfaringer/>
5. Dihetgo ahte go don surfet sosiála mediain ja deaddilat iešguđet liŋkkaid, de dat media sádde/poste du «seidnái» sullasaš dieđuid ja čállošiid. Mii dás lea buorre ja ii nu buorre, jáhkat don?
6. Mana dán neahttasiidui: faktisk.no Loga muhtin áššiid birra maid sii leat gávnahan leat nu gohčoduvvon fake-news (Faktisk feil). Makkárat du mielas leat eanemus hirpmástuhtti? Manne?
7. Ráhkát donge internehttii fake-news. Geavat muhtin dovddus Sámi/Norgga áviissaid logo ja čále fake-news ja duohta ođasášši. Isket máhttet go skuvlaoappát ja skuvlavieljat gávnahit guđemuš lea duohta ja guđemuš lea gielis.
8. Manne olbmot ráhkadit fake – news, jáhkkibehttet?
9. *Oahpaheaddjái:* Hástal ohppiid gažaldagaiguin. Okta gažaldat juohke vahkus miehtá skuvlajagi. Dan dagat ná: Hábme ja juoge vuossárgga ohppiide gažaldaga masa sii galget ovttá vahkus gávdnat rivttes vástádusa. Sii sáhttet internehtas ohcat, olbmuid jearahallat, jnv. Gažaldagat sáhtte leat geográfalaš gažaldagat dahje dovddus olbmuid birra, muhtin dáhpáhus

dahje eará. Bearjadaga maŋná go buohkat leat mitalan maid sii gávnahedje, don álmmuhat rivttes vástádusa. Oahppit galget čujuhit gálduide, ja dii árvvoštallabehttet gálduid.

Gažaldagat sáhtte leat omd:

- Man galle dálkkádatkonferánsa leat leamaš?
- Maid šaddadit ja gilvet Malaysias?
- Makkár barggut leat Brasilas?
- Mo lea India infrastruktuva?
- Makkár báiki 16, 5 gr nuortan ja 68,5 gr davvin?

Govva: Gerd Altmann / Pixabay